

УДК 94. (477. 83 (86): 271.4 (092))

Галина ГЛАДКА
Івано-Франківський національний медичний університет

**УКРАЇНІЗАЦІЯ ДУХОВНОГО ЖИТТЯ
В СТАНІСЛАВСЬКІЙ ЄПАРХІЇ В ПЕРІОД ЄПІСКОПСТВА
АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО (1899 - 1900 РР.)**

Стаття розкриває діяльність Андрея Шептицького в період єпископства в Станіславській єпархії. Акцентується увага на розвитку духовності і значення Єпископа Андрея Шептицького в процесах становлення та подальшого розвитку греко-католицької єпархії в м. Станіславі.

Ключові слова: *Андрей Шептицький, Станіславська Єпархія.*

Митрополит Андрей Шептицький - одна з найвизначніших та найнеординарніших постатей новітньої історії України, яка своєю безперервною піввіковою працею привела до відродження самосвідомості українського народу цієї доби. Андрей Шептицький є яскравим прикладом того, що і одна людина може змінити хід історії. Він зміг стати тією ланкою, яка змогла знайти рівновагу між західною і східною церквами і її підтримувати; відстоювати одночасно ідеї відновлення Української державності та піклуватись про розвиток української культури.

Щодо пастирської та громадської діяльності митрополита Андрея Шептицького, то за роки незалежності України з'явилося чимало статей, наукових розвідок та дисертаційних досліджень присвячених цій неоднозначній особистості. Серед них можемо відмітити наступних авторів І. Андрухів, О. Лисенка, І. Пилипіва, С. Гнот, Я. Заборовського, Р. Делятинського, П. Кам'янського, І. Черновола, Я. Біласа та інших¹.

Однак, малодослідженою залишається діяльність А. Шептицького на посаді єпископа Станіславської греко-католицької єпархії. Він був єпископом Станіславської єпархії всього один рік з 1899 по 1900 рр., але і тут вніс значну лепту в розвиток цієї єпархії.

¹ Андрухів І. Станіславська (Івано-Франківська) єпархія УГКЦ крізь призму століть: історико-релігійний аспект. Наукова монографія. / О.Лисенко, І. Пилипів - Надвірна: ЗАТ «Надвірнянська друкарня», 2010. - 500 с.; Гнот С. Митрополит А. Шептицький і розвиток національної культури Галичини в міжвоєнний період // Історія релігій в Україні. Праці XII міжнародної наукової конференції (Львів, 20-24 травня 2002 року). / С.Гнот - Книга 1. - Львів: Логос, 2002. - С. 113-117; Заборовський Я. Митрополит Андрей Шептицький: нарис про життя і служіння Церкві та народові (1865 - 1944рр.) / Я.Заборовський - Івано-Франківськ, 1995. - 64 с.; Делятинський Р. Історія Станіславської єпархії (1885 - 1900 рр.). / Р.Делятинський. - Івано-Франківськ: Нова зоря, 2001. - 96 с.; Каменський П. Митрополит Андрей Шептицький і суспільно-політичні рухи в Галичині на початку ХХ століття / П.Каменський // Культура народів Причорномор'я. - 2004. - №56. - С.21 - 26.; Черновол І. Митрополит Андрей Шептицький у спогадах Олександра Барвінського / І.Черновол // Київська церква. - 2001. - №2-3. - С287 - 293. ; Білас Я. І. Митрополит Андрей Шептицький і проблеми національно-визвольного руху українців: Дис... канд. іст. наук: 09.00.11 / Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України (Відділення релігієзнавства). / Я Білас. - Київ, 2003. - 18 с.

Призначення єпископом А. Шептицького, на думку колективу монографії «Станіславська єпархія..» розпочало процес українізації духовного життя¹

У зв'язку з призначенням Станіславського єпископа Ю. Сас-Куїловського на митрополичий престол до Львова, у квітні 1899 р. Президія Галицького намісництва повідомила громадськість про те, що Станіславським митрополитом буде призначено 34-річного ченця ЧСВВ Андрея Шептицького².

Призначення А. Шептицького ЧСВВ третім Станіславським єпископом різко змінило розвиток Станіславської єпархії. Як зазначає д-р Г. Лужницький, «після такого науковця, як єпископ Ю. Пелеш, та хворого і розчарованого ідеаліста, яким був єпископ Юліан Куїловський, молодий, повний ініціативи, Кир Андрей Шептицький був Божою благодаттю нової і ще не зорганізованої як слід Станіславської єпархії»³.

При посвяченні в єпископи А. Шептицький «порушив» одну «добру» традицію. Оскільки тоді українці мали тільки одного митрополита у Львові та одного єпископа у Перемишлі, то третім святителем звичайно був львівський римо-католицький владика. Єпископ-номінант А. Шептицький вчинив дещо по-іншому. Він поїхав на Закарпаття (яке належало до Транслейтанії-Угорщини, хоч і в межах Австро-Угорської монархії), щоб попросити тутешніх греко-католицьких єпископів (ужгородського чи прашівського) взяти участь у його висвяченні. Вони радо дали згоду, але несподівано під час висвячення їх було закликано на з'їзд угорських єпископів. Тому довелося запросити львівського римо-католицького єпископа. І хоч все відбувалося за встановленою традицією, але саме єпископ, а пізніше митрополит А. Шептицький встановив тісні канонічні зв'язки з Закарпаттям, що тривало аж до його смерті. Таким чином, вже перші кроки єпископа-номінанта свідчили про його український характер, що було цілковитим запереченням тверджень радикалів про поляка-графа Андрея Шептицького⁴

Одним з першочергових завдань єпископа А. Шептицького було зміцнення авторитету Церкви в галицькому суспільстві шляхом зміцнення впливу на національний рух, підвищення ролі християнської моралі і релігійних почуттів і консолідації навколо церкви всього суспільства. Цій же меті підпорядковувалися інші завдання - розбудова єпархії та заснування духовної семінарії.

¹ Андрухів І. Станіславська (Івано-Франківська) єпархія УГКЦ. - С. 113.

² Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі ЦДІАУЛ). - Ф. 146. - Оп. 50. - Спр. 164. - Арк. 1.

³ Лужницький Г. о.д-р. Українська Церква між Сходом і Заходом: нарис історії Української Церкви / о. д-р Г. Лужницький.-Філадельфія,1954.- С.531 - 532.

⁴ Делятинський Р. Історія Станіславської єпархії (1885 - 1900 рр.). / Р.Делятинський. - Івано-Франківськ: Нова зоря, 2001. - С.36-37.

З приходом до Станіслава єпископа А. Шептицького були порушені старі традиції, пов'язані з інсталяцією єпископів на Станіславську єпархію, та розпочався процес українізації духовного життя.

По-перше, владика Андрей вперше, на відміну від його попередників, домігся, щоб запрошення на його висвячення та інтронізацію були видрукувані не лише офіційною державною німецькою, але й українською мовою.

По-друге, вислухавши під час інтронізації, яка відбулася у храмі Св. Воскресіння у Станіславі 20 вересня 1899 р., привітання польською мовою міського старости Прокопчиця та коломийського повітового маршалка Пузини, владика відповів їм українською, при цьому наголосивши, що обидва посадовці походять «з руського роду», і висловив надію на тісну співпрацю з ними «для церкви і свого народу». Така відповідь спричинила деякий конфуз серед спольщеної української інтелігенції та незадоволення польських представників влади.

По-третє, після інтронізації єпископ А. Шептицький відвідав всіх достойників своєї єпархії, а також наніс візити трьом українським вчителям місцевої гімназії і вчительської семінарії, що було сприйнято поляками і москвофілами Станіслава як порушення «доброго тону».

По-четверте, єпископ зустрівся з І. Франком і М. Павликом, з якими тогочасна громадськість майже не підтримувала ніяких зв'язків через «соціалістичні» ідеї. Але саме цей крок, за словами д-ра Юліяна Олесницького, «з'єднав йому молодь, що все була на стороні І. Франка» .

По-п'яте, велику прихильність серед української громадськості Станіслава викликав вчинок єпископа, який не прийняв декларації податкового уряду лише через те, що документ був написаний німецькою мовою. Як пише д-р Ю. Олесницький, владика повернув декларацію «з допискою, що йому прислуговує право діставати письма в українській мові»¹.

Це викликало збентеження в міському уряді, оскільки «в урядах не було тоді українських друків». І все ж єпископ А. Шептицький добився свого, бо після цього інциденту «стали всі станіславські уряди зноситися з ним із капітулою в українській мові» .

Цікавим фактом, який підтверджує особливе відношення митрополита до Станіслава є те, що уже ставши митрополитом, він поховав свою матір (померла 17 квітня 1904 р.) не на Личаківському цвинтарі у Львові, а на кладовищі у Крилосі, тобто у першій галицько-крилоській і київській митрополічій столиці, якою він став у 1301 р.³.

Крім традиційних канонічних візитацій, єпископ А. Шептицький зробив ще кілька незвичних візитацій. Зокрема відвідав в'язнів

¹ Олесницький Ю. Великі Роковини Станіславщини / Ю. Олесницький // Станіславські вісті. - 1935. - 12-13 грудня.

² Полек В. Нарис історії Івано-Франківської єпархії / В.Полек // Шематизм Івано-Франківської єпархії. - Івано-Франківськ, 1995. - С. 127 - 128.

³ Полек В. Нарис історії - С.125.

Станіславської тюрми (що було не дуже приємною новиною для властей), а також проживання молоді в бурсах¹.

З приходом на місце свого служіння розпочинається знайомство владики з життям окремих деканатів та парафій. Така лінія поведінки була вибрана у зв'язку з тим, що попередник А. Шептицького на цьому посту Ю. Сас-Куїловський у зв'язку з поважним віком відвідав парафії тільки в п'яти деканатах²

За час свого єпископства завдяки візитаціям А. Шептицький знайомився з духовенством, паствою, знайомився з потребами громади на місцях.

Проблеми, які мав вирішувати молодий єпископ стосувались не тільки церковних справ, а й змушували реагувати на виклики часу, особливо в умовах складних політичних процесів, які відбувались на зламі ХІХ та ХХ століть. Це був час створення нових політичних партій, політизації життя і А. Шептицький розумів, що треба йти в ногу з часом. В кінці ХІХ століття радикальна та націонал-демократична партії розгорнули активну боротьбу за впливи на суспільність краю, що не могло не позначитись на становищі УГКЦ. Ці партії своїми ідеями могли відвернути молодь від Церкви, що найбільше турбувало новообраного єпископа. Крім того, ще відбувалась боротьба між представниками «старих» культурно-просвітніх течій - народовців і москвофілів, кожна з яких хотіла б бачити в єпископі «свою людину». Все ж головне завдання А. Шептицький бачив у зміцненні авторитету УГКЦ серед віруючих та їх консолідації на основі християнських цінностей.

Одним з останніх діянь А. Шептицького на посту глави Станіславської єпархії було організоване ним в 1900 р. паломництво до Рима з нагоди ювілею християнської віри. У пастирському листі «На грані двох віків» він відзначав: 1900-річчя християнства повинно стати «зворотною точкою в житті людства», яке повинно змінити «поганські суєвір'я» на «правду... і тепло Божого світла», відносини на всіх рівнях - від родини до держави³

Дбав єпископ і про розвиток ЧСВВ в єпархії. Так, з 1900 р. почав діяти чоловічий василіанський монастир у Бучачі та жіночий у Станіславі. Також завдяки праці та ініціативі сестер Василіянок з березня 1900 р. у місті почав діяти «Інститут для дівчат», який пізніше отримав назву «Інститут Марії», де виховувались дівчата-сироти .

Про важливість християнських моральних цінностей владики наголошує і в «Слові до інтелігенції», яку називає «природним провідником

¹ . Заборовський Я. Ю. Митрополит Андрей Шептицький: Нарис про життя і служіння Церкві та народові (1865-1944 рр.) / Я.Заборовський - Івано-Франківськ, 1995. - С.15.

² о. Лятишевський І. Митрополит Андрей Шептицький як єпископ Станіславський від 24 вересня 1899 - 13 січня 1901 / І.Лятишевський // Богословія. - Львів, 1926. - Т. VI - Кн. 1-4. - С. 133.

³ Твори Слуги Божого Митрополита А. Шептицького. Пастирські листи (2. VOL 1899 р.- 7. X. 1901 р.). - Торонто. - Т. 1, 1965. - С. 108 - 109.

⁴ Вуянко М. Монастирі Івано-Франківська (Станиславова) перша половина ХХ ст. Історико-бібліографічне видання / М.Вуянко. - Івано-Франківськ: Нова зоря, 1998. - С.18.

народу». Одночасно, просить їх, коли йдеться про поширення різних ідей, не відбирати в нього віри в Бога та християнської моралі, «не підкошувати поваги до Церкви та її слуг», бо «тим самим знищите лише, що вже існує, а натомість не збудуєте нічого нового». Тому закликає утриматися від багатопартійності, оскільки багатопартійність руйнує націю і закликає об'єднуватись навколо УГКЦ та молитися про з'єднання Святих Божих Церков» і не словами, а «християнськими чеснотами.. Доказати правдивість нашої віри»¹.

Слова сказані і написані єпископом ще на зламі століть як ніколи актуальні сьогодні для збереження української національної ідентичності та державності.

Владика був людиною практичною. Зокрема, у серпні 1899 р. він за власні кошти (10 тисяч злотих) купив навпроти консисторії земельну ділянку для будівництва духовної семінарії (сьогодні це вул. Шевченка, 4). При переїзді до Львова передав єпархіальній Капітулі власну бібліотеку, що налічувала понад 4 тис. примірників, загальною вартістю кілька тисяч злотих². Для її утримання створив фонд, виділяючи з власних заощаджень 1200 крон щорічно. Крім того подарував для української громади міста кілька десятків картин, ікон та стародруків

А вже 31 жовтня 1900 р. його було призначено митрополитом. У своєму пастирському листі «Найбільша заповідь» владика попрощався з вірними й духовенством єпархії, наголошуючи, що «півтора року тому вітав я Вас словом любові... Нехай же й останнє слово у хвилі розлуки буде словом "люби"»⁴.

Щодо висвітлення постаті Андрея Шептицького на даному посту, то їй значну увагу приділяє монографічне дослідження колективу авторів серед яких І. Андрухів, О. Лисенко та І. Пилипів. Дана праця присвячена утворенню та діяльності Станіславської єпархії в умовах Австро-Угорщини (1885 - 1918 рр.) В другому розділі саме йдеться про політичну та релігійну ситуацію в Галичині напередодні утворення єпархії та аналізується діяльність єпископів Юліана Пелеша, Юліана Сас-Куїловського, Андрея Шептицького, Григорія Хомишина⁵.

Хронологічно раніше побачила світ праця краєзнавця і дослідника історії церкви Р. Делятинського. Він присвятив свою працю саме історії Станіславської єпархії, хронологічно охопивши 1885 - 1900 рр. Його дослідження стосується передісторії Станіславської єпархії (1790 - 1885) та

¹ Андрухів І. Станіславська (Івано-Франківська) єпархія УГКЦ. - С. 118.

² Полек В. Нарис історії Івано-Франківської єпархії. - С.128.

³ Грабовецький В. «Пам'ять его во благословеніє»: Андрей Шептицький і Станиславівщина / В. Грабовецький // Галичина . - 1994. - 27 жовтня.

⁴ Твори Слуги Божого....- С. 123.

⁵ Андрухів І. Станіславська (Івано-Франківська) єпархія УГКЦ крізь призму століть: історико-релігійний аспект. Наукова монографія. / О.Лисенко, І. Пилипів - Надвірна: ЗАТ «Надвірнянська друкарня», 2010. - 500 с.;

висвітлює діяльність трьох перших єпископів - Юліана Пелеша, Юліана Сас-Куїловського та Андрея Шептицького¹.

Автор обґрунтовує тезу про те, передісторія Станіславської єпархії, а зокрема період, з 1790 по 1885 роки був значно триваліший, ніж власне історія від її заснування до її ліквідації на Львівському Соборі в 1946 році. Таке співвідношення, на думку автора, є цілком закономірним, а не парадоксальним, зважаючи на умови, в яких розвивалась Українська Греко-Католицька Церква. Дана праця розпочала вивчення історії Станіславської єпархії саме через призму вивчення діяльності єпископів, що перебували на владичому престолі.

Величезна кількість праць, присвячених півстолітній церковно-релігійній та національно-політичній діяльності митрополита А. Шептицького дозволяє говорити про оформлення в українській суспільній думці та історіографії окремого шептицькознавчого напрямку. Різні за характером і рівнем спроби його аналізу засвідчують науковий ступінь вивчення цієї проблеми³.

З перших днів свого єпископства єпископа А. Шептицький зарекомендував себе в очах української громадськості як український церковний діяч. Своїми пастирськими листами він окреслив коло питань які намагався вирішити протягом свого єпископства. Дбаючи про посилення впливу Церкви на галицьке суспільство, він робить акцент на піднесенні впливу церкви у сфері моралі. На цій же основі він намагається протиставити Церкву радикальним впливам. Таким чином єпископ А. Шептицький повністю виконав свої завдання, які ставив перед собою на початку свого єпископства в Станіславі.

Отже, за єпископства А. Шептицького у Станіславській єпархії були закладені міцні основи національно-духовного відродження українського громадянства краю на засадах християнської моралі.

Причетність владики до історії Станіславської єпархії мала велике значення не лише для розвитку релігійного, а й політично-громадського та культурно-освітнього життя. А набутий тут досвід значною мірою пригодився йому в його подальшому управлінні УГКЦ. Дбаючи про посилення впливу Церкви на галицьке суспільство, владики робив акцент на піднесенні впливу Церкви у сфері моралі. На цій же основі він намагається протиставити Церкву політичним впливам, які призводили до політизації та розколу українського громадянства краю.

¹ Делятинський Р. Історія Станіславської єпархії (1885 - 1900 рр.). / Р.Делятинський. - Івано-Франківськ: Нова зоря, 2001. - 96 с.

² Делятинський Р. Історія Станіславської єпархії. С. 11.

³ Винник Н. Роль Греко-католицької церкви в українському відродженні (XIX - першої половини XX ст.) в українській історичній думці / Н.Винник // Науковий вісник Івано-Франківського богословського університету УГКЦ «Добрий Пастир»: Збірник наукових праць / Гол. ред.. Р.А. Горбань. - Вип. 6. Богослов'я: до 130-річчя з дня народження блаженного Миколая Чарнецького. - Івано-Франківськ: Івано-Франківський богословський ун-т, 2014. - С. 105.

Halyna HLADKA

**UKRAINIANIZATION OF SPIRITUAL LIFE
IN STANISLAVIV DIOCESE IN THE EPISCOPATE PERIOD ANDREY
SHEPTYTSKY (1899 - 1900 YEARS)**

The article is about the the activity of the Bishop of the diocese of Stanislaviv A. Sheptytskiy was directed to organizational registration and developement of the diocese, and also on strengthening of the positions of Greek-Catholic Church in Galician society and national movements in Stanislaviv.

Key words: *A. Sheptytskiy, diocese of Stanislaviv.*